

דעה ברורה

בירור כל סעיף בשלחן ערוך הלכה למעשה
בשפה ברורה וקלה עם אלפי הוספות

שולחן ערוך הרב - חושן משפט

דיני מציאה ופקדון סעיפים יא - כח

בשבוע זה לא כתבנו בעומדים האחרונים פסקי הלכות למעשה

ליקט וערך: אשר הורוביץ

לעילוי נשמת מורי חמי הרה"ח ר' שלמה בן הר"ר דוד הכהן דוידוביץ ז"ל כ"ה סיון תשע"ג.

שלחן ערוך הרב חושן משפט

שולחן ערוך הרב - חושן משפט - דיני מציאה ופקדון סעיפים יא - כח

יא. (א) ומטעם זה אפילו אם אין רבים מצויים (ב) בבית זה אין חצרו קונה לו (ג) מעות שנמצאו בביתו והרי הן של מוצאן אם ידוע שאינן של בעל הבית. (ד) אבל בסתם תולין שמבעל הבית או מבני ביתו נפלו (ה) ובעל הבית אינו מתייחס ממה שאובד בביתו ובחצרו שסובר היום או למחר אמצא, כיון שהוא מקום המשתמר ואין רבים נכנסים לשם. וכן המוצא בחנות (ו) מהתיבה (ז) ולפנים (ח) שאין רבים נכנסים לשם. וכן (ט) בשולחני מן (י) השלחן (יא) ולפנים:

~~~ דעה ברורה ~~~

(א) ומטעם זה. שנתבאר למעלה, שחצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו, נאמר רק בדבר העתיד להימצא לו אם לא יקדמונו אחר, ולכן אם נפל בה מציאה הרי היא של בעל החצר.

(ב) בבית זה. שאין בעל הבית מתייחס כמבואר בתחילת סעיף י.

(ג) מעות. שהרי הם דברים קטנים שיכול להיות שלא ימצאם לעולם (וכמו שנתבאר בסעיף י). ונראה לי שדוקא מעות אבל שטרות כסף אינם נחשבים כדברים קטנים והרי הם של בעל הבית.

(ד) אבל בסתם. בית שאין רבים נכנסים בו והוא מקום המשתמר, ומצא שם מעות.

(ה) ובעל הבית אינו מתייחס. ומשמע שאם שמענו שהתייחס המעות של המוצא, כי יאוש מועיל אפילו ברשותו. ויש אומרים שאין יאוש מועיל לחפצים הנמצאים ברשותו, כי אפילו שהתייחס מכל מקום החפץ לא יצא מרשותו (רמב"ן במלחמות ועיין מחנה אפרים קנין חצר סימן ז, וכן הוא בנתיבות המשפט סימן רנט סק"א ומנחת פתים שם).

(ו) מהתיבה ולפנים. פירוש: שדרך החנוני להיות לו תיבה [דלפק] ובתוכה כל המוצרים העומדים למכירה, והקונים עמדו בין דלת החנות לתיבה, והחנוני עמד בפנים מהתיבה עד קיר החנות, וכשביקשו הקונים לקנות מוצר מסוים, היה פותח החנוני את דלת התיבה שנפתחה בצד שלו לצד הפנימי של החנות ומגיש לקונה את המוצר שביקש, וכשמשלם לו הקונה היה מניח את המעות שקיבל לתוך התיבה, ולכן הכסף שנמצא בינו לצד פתיחת התיבה ודאי מידו נפלו, והם שלו ולא התייחס מהם (סמ"ע רס סקט"ז) וכן בזמנינו היום בכמה בתי מרקחת וכדומה שיש שולחן והרוקח והתרופות עומדים בפנים והקונים עומדים בצד השני של השולחן. וכן אם מצא כסף בכל חנות שיש שם קופה ששם עומד המוכר לגבות את התשלום ומצאו כסף על רצפת החנות במקום שהקונים עומדים או בין הדלפק לקיר במקום שרק המוכר עומד או על הדלפק עצמו.

(ז) ולפנים. ואם מצאם על התיבה נחלקו הפוסקים מה דינם, והעיקר כדעות שהרי הם של מוצאם (ש"ך רסא סק"ז) ואפילו כשגם הקונה וגם המוכר מניחים דבריהם על התיבה.

(ח) שאין רבים נכנסים לשם. ולכן אינו מתייחס.

(ט) בשולחני. מחליף כספים או בנק.

(י) השלחן ולפנים. אבל אם מצאם מעל השלחן לכל הדעות הרי הם של מוצאם, ולא של הנהלת הבנק או הפקיד, ודוקא כשאין בהם סימן, אבל אם יש בהם סימן ובמעות כשהם צרורים חייב להכריז, ודוקא ברוב ישראל אבל ברוב גויים אפילו יש בהם סימן הרי הם של מוצאם (ש"ך רסא סק"ט).

יב. וכל זה כשמצא דרך נפילה, אבל המוצא בדרך הנחה שניכר הדבר שהונחו שם מדעת, בין מעות, בין שאר חפצים, (יג) בין שיש בהם סימן, בין שאין בהם (יד) סימן, אם מצאם במקום המשתמר לגמרי (טו) הרי זה לא יגע בהם, אפילו הוא מקום המופקר לכל אלא שהוא מקום מוצנע, כגון מכוסה בתוך האשפה שברשות הרבים והיא קבועה שאינה עשויה להיפנות, או בתוך גל של אבנים מכותל ישן שנפל, (יז) וכל כיוצא באלו, אם הם במקום שרוב ישראל עוברים שם, לפי שאין זו אבדה שמוזהר עליה להשיבה, כיון שמדעת בעליה הונחה שם, וגם עתה אפשר שדעתם עליה ולא שכחה כלל, אלא שהטמינה על איזה זמן עד שיחזרו למקום זה.

אבל אם ניכר הדבר ששכחה, כגון מעות שהעלו חלודה שניכרין שהן כאן (יח) מזמן רב, ובוודאי שכחו הבעלים אנה הצניעו ונואשו מהן, כי אין דעתם סומכת כלל שימצאם אחד ויכריז כיון שהצניען במקום צנוע ומשתמר, לפיכך הרי הן של מוצאן אפילו אם יש בהם סימן בכיס.

במה דברים אמורים כשטמונים במקום פרוץ וגלוי, אבל מצאן נתונים בחצר חבירו בגל או בקרקע, תולין אותו בבעל הבית, ולא יגע בהן, אף על פי שהעלו חלודה, לפי

~~~ דעה ברורה ~~~

(יא) ולפנים. אבל מהשולחן ולחוץ וכן בחנוני מהתיבה ולחוץ, אפילו הוא עומד בתוך החנות, הרי הם של מוצאם, כיון שאין חצירו של אדם קונה לו דברים קטנים שאין עתיד להימצא לו (וכמבאר בסעיף י). ולפי זה אפילו במקום שאין הרבים מצויים הרי הם של מוצאם. אבל הש"ך (סימן רס סק"ח) כתב הטעם שאין חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו במקום שהרבים מצויים ולא סמך בדעתו שחצירו יקנה לו, ולפי דבריו גם מהתיבה והשולחן ולחוץ אם אין הרבים מצויים שם הרי הם של החנוני והשולחני.

(יב) וכל זה. כשמוצא בבית שמצויים בו הרבים או בחנות ובשולחני.

(יג) בין שיש בהם סימן. מטעם שיתבאר בהמשך בסעיף יג.

(יד) סימן. כמו שיתבאר בסעיף יד.

(טו) הרי זה לא יגע בהם. אבל בעל החנות שמצא בחנותו חפץ שניכר שנשכח שם אינו צריך להשאיר את החפץ במקום שמצא אלא יכול להכניסו למחסן וחייב להכריז אפילו אין בו סימן כי המקום נחשב סימן, וההכרזה תהייה על ידי שיניח מודעה בחנותו ויפרסמו בעיתון, ואם לא יבואו הבעלים דינו ככל חפץ שמונח עד שיבוא אליהו, ולכן עצה טובה לכל בעל חנות ומקום ציבורי לתלות מודעה במקום הנראה לעין שאינו מקבל אחריות על חפצים הנשארים בחנותו במשך זמן מסוים, ולאחר מכן יכול לעשות בהם כרצונו, וכן יעשה טכנאי המתקן חפצים לגבי כל החפצים שישכחו מלחזור ולקחתם, וכך המנהג ברוב בתי כנסיות ומקוואות בזמננו.

(טז) גל. שבלא העלו חלודה אומרים שישראל הצניעו שם, ובטמון חדש לא יגע כי אולי מונחים הם.

(יז) וכל כיוצא באלו. כמו שמוחבאת בתוך צמחיה סבוכה או בתוך ארון חשמל וטלפון.

(יח) מזמן רב. אבל כשלא העלו חלודה צריך לחשוש אולי לא התייאשו הבעלים.

שלחן ערוך הרב חושן משפט

שדרך בעל הבית להניח חפציו ימים רבים טמונים בחצר המשתמרת לדעתו שהיא כביתו:

יג. ואפילו המוצא דבר שאינו טמון ומונח בענין שיש להסתפק אם בא שם בדרך הנחה או בדרך נפילה, הרי זה (יט)לא יגע בו, אם הוא מקום המשתמר, אפילו הוא מקום הפקר רק שהוא מקום צנוע שאין דרך בני אדם לילך שם כלל.

ואפילו דברים שיש בהם סימן ורוצה ליטלם ולהכריז אינו רשאי, כי שמא הצניעו בעליהם ונמצא זה מטריחם בחנם לרדוף אחריו, גם שמא לא ידעו בהכרזתו.

ואם עבר ונטל להוליכם לביתו ועדיין לא הוליכם, (כ)יחזירם למקומן.

ואם כבר הוליכם לביתו לא יחזירם, (כא)כי שמא בתוך כך כבר באו הבעלים לאותו מקום וחפשו ולא מצאום, ולא יחזרו לחפש עוד שם, ואם יחזירם זה לשם נמצא מפסידם. אלא אם יש בהם סימן יכריז, ואם אין בהם סימן יהא מונח עד שיבא אליהו.

ולא יטלם לעצמו, כי שמא לא נתייאשו הבעלים עדיין מהם כשבאו לידו, ונמצא שבאו לידו באיסור:

יד. במה דברים אמורים כשמצאם במקום המשתמר לגמרי שאין זו אבדה שחייב בהשבתה,

אבל אם מצאם במקום שאינו משתמר לגמרי, (כב)כגון אחורי הגדר בשדה, או בשבילין שבשדות אף על פי שמשתמר שם קצת, אם יש בו סימן (כג)נוטל ומכריז, כדי להשיב אבדה לבעליה, אפילו הוא ודאי הינוח.

ואם אין בו סימן, לא יטול אפילו ספק הינוח, שכיון שהוא מקום המשתמר קצת אפשר שהצניעוהו בעליו לפי שעה ומיד ישובו לקחתו ולא ימצאוהו.

~~~ דעה ברורה ~~~

(יט) לא יגע בו. כי ספק הינוח דינו כודאי הינוח.

(כ) יחזירם למקומן. כיון שאולי הניחוהו בעליו מדעת ואינו בכלל אבדה ומעולם לא נתחייב בהשבתה (ש"ד).

(כא) כי שמא בתוך כך כבר באו הבעלים לאותו מקום. ולכן אם היה שם אדם אחר שראה שלא באו הבעלים לחפש אבדתם, יכול להחזיר את האבדה לשם (ט"ז).

(כב) כגון אחורי הגדר בשדה. או מאחורי גדרות הבתים, או בפינה שבגינת משחקים.

(כג) נוטל ומכריז. כשהאבדה חפץ חשוב, אבל אם היא חפץ פחות ערך כמו כיפה, גרב, חלק ממשחק ילדים, וכדומה, ונראה לפי האבדה שאפילו אם יכריז לא יבואו הבעלים לקחת אבדתם, וכשישאינם יחזרו לקחתם, לא יגע בו, ולא רק במקום השמור קצת

אלא אפילו במקום שאינו משתמר כלל כמו מצא ברשות הרבים (הנה הש"ך סק"ד וכן נראה דעת הערוך השולחן אות כא שנוטל ומכריז כי בשל תורה יש להחמיר להגביה ולהכריז. וברעק"א בשם ה"ר שלא יטול אלא בספק הינוח ומשתמר קצת. מכל מקום בזמנינו עדיף לבעלים שלא יגביה כלל, והם יבואו לקחת אבדתם. השבת אבדה כהלכתה פרק א הערה כו). אם לא במקום שנראה שהבעלים לא יחזרו לכאן כלל או שניכר שאבד

כבר מזמן רב והאובד לא ישוב לחפש (פשוט).

ה שלחן ערוך הרב חושן משפט

ואם עבר ונטלו ולא הוליקו לביתו יחזירנו למקומו הואיל ואינו יכול לקיים בו מצות השבת אבדה לבעליה כיון שאין בו סימן. ואם הוליקו לביתו יהא מונח עד שיבא אליהו מטעם שנתבאר.

והיאך מצינו בהינח דבר שאין בו סימן, והלא יכול ליתן סימן במקומו, מצינו, בגזלות מקושרות העשויות לדדות, שהאובדן מתייבאש מהן, שסובר שידדו ממקום ששכחן שם, ואין לו בהם סימן אחר, והקשר אינו סימן, כגון שמקושרים בכנפיהן, שכל העולם קושרין אותן כך:

טו. ואם מצא במקום שאינו משתמר כלל, אם יש בו סימן נוטל ומכריז, ואם אין בו סימן הרי הוא שלו, אפילו הוא ודאי הינח, שהניחו ברשות הרבים להקל ממשאו (כד) ושכחו שם, שבודאי נודע לו מיד שהקל ממשאו אחר שעבר ממקום זה ונתייבאש ממנו.

אבל אם הוא דבר שאפשר שלא נודע לבעליו שכחתו אותו גם לאחר שכבר בא ליד המוצאו, יהא מונח עד שיבא אליהו:

טז. במה דברים אמורים בדבר שאפשר לתלות הנחתו בשכחה, אבל (כה) אם אי אפשר לתלות בשכחה, אלא מדעת הניחוהו בעליו כאן והלכו להם, אף על פי שלא הניחוהו אלא לפי שעה ומיד ישובו לקחתו, (כו) הרי הוא של מוצאו, אפילו יש בו סימן, שכיון שבעליו (כז) הניחוהו מדעת אפילו לפי שעה במקום שאינו משתמר כלל והלכו להם,

~~~ דעה ברורה ~~~

(כד) ושכחו שם. ולכן אין זה אבדה מדעת. (כה) אם אי אפשר לתלות בשכחה. שלפי צורת המציאה לא שייך לומר ששכחו בעליו אלא ודאי שהניחו מדעת.

(כו) הרי הוא של מוצאו. ומותר לכתחילה ליטלו לעצמו.

(כז) הניחוהו מדעת אפילו לפי שעה וכו' בודאי יש בדעתם שאם יבא אחר ויטלנו יטלנו, והרי זה כמו יאוש והפקר. וכדעת הרמ"א (סימן רסא סעיף ד) שהמאבד ממונו לדעת, כמו המשליך כיסו לרשות הרבים והלך לו נחשב הפקר וכל הקודם זכה, והסכים עמו הש"ך. אבל שיטת המחבר שאפילו שאינה בכלל אבדה שצריך להשיבה, אסור לרואה ליטול לעצמו, כי אפילו אם זה אינו חושש לשמור ממונו, מכל מקום מה להן לאחרים לקחתו, הרי לא הפקירם. והסכימו עמו כמה פוסקים (קצות החושן, אמרי ברוך נתיבות המשפט ש"ת חות יאיר סימן ו. ועיין בטורי זהב שכתב שאין בידו להכריע. ובדברי חיים אבה"ע סימן ט כתב שכן דעת רוב הפוסקים). ונראה פשוט שגם לדעת הרמ"א אסור לקחת הלחם והחלב או היקרות וכדומה שמונחים בבוקר ברשות הרבים לפני פתח החנות, אפילו שאין זה מקום המשתמר, מכל מקום כיון שבדרך כלל לא גונבים משם, אין זה אבדה מדעת (אמרי יעקב סקנ"ט).

ולכן גם אסור לקחת מחומרי בניה שמשאירים ברשות הרבים במקומות שבונים. וכל שכן אם החפץ שמור, אך אפשר לשומרו שמירה מעולה יותר, כמו המשאיר עגלת ילדים או כל חפץ בחדר המדרגות ואינו מכניסה לביתו, או מניח מעיל ושקית במקומות ציבורים לא בחדרי השמירה, וכן ספרים פרטיים בבתי מדרשות ומגבות במקוואות וכדומה אין דינם כהפקר ואסור ליטלו. ואם ניכר שעבר זמן רב ונשכחו יטול ויכריז בדבר שיש בו סימן, ובדברים שאין בהם סימן הרי זה שלו (כמחבר סימן רסב סעיף ה).

שלחן ערוך הרב חושן משפט

בודאי יש בדעתם שאם יבא אחר ויטלנו, יטלנו, והרי זה (כח) כמו (כט) יאוש והפקר, ואין זו אבדה שמוזהרים עליה להשיבה כלל, שנאמר אשר תאבד, ולא המאבד מדעתו. ואם הוא ספק הינוח ויש בו סימן, נוטל (ל) ומכריז :

יז. וכל הכרזות שאמרנו, בין במוצא (לא) בדרך הנחה, בין בדרך נפילה, הן כשמוצא במקום (לב) שרוב העוברים שם הם ישראל אפילו (לג) רוב העיר הם נכרים, אבל במקום שרוב העוברים שם הם נכרים, או אפילו רוב ישראל, אלא שהוא מקום שנכרים יושבים שם בקביעות, כגון נכרים השומרים בשערי העיר, המוצא שם בין בדרך הנחה בין בדרך נפילה, תולין הכל בנכרים, והרי הוא של (לד) מוצאו.

~~~ דעה ברורה ~~~

וכל שכן המניח מנורה להדליק בה נרות חנוכה בחדר המדרגות או בפתח רשות הרבים או חפצים שמונים ליד דלת הסוכה שברשות הרבים וכדומה, שאינם בגדר אבדה מדעת, כי כן הדרך (כך נראה).

(כח) כמו יאוש והפקר. אפילו שהבעלים לא אמרו בפיהם שהם מפקירים, בעל כורחם נחשב כהפקר (ש"ך רסא סק"ג).

(כט) יאוש והפקר, ואין זו אבדה שמוזהרים עליה להשיבה כלל. פירוש שיש באבדה מדעת שני טעמים: א. שנחשב כמו הפקר. ב. שאין זו אבדה שמוזהרים עליה להשיבה (ולפי זה מיושבים כל הסוגיות בש"ס שדנות בדין אבדה מדעת, עיין משנת המשפט רסא ביאורים אות א שדן בכל הסוגיות, ולדברי הרב הכל מבואר כפשוטו).

(ל) ומכריז. כי אולי נפלו מבעליו ולא התייאשו (סמ"ע רסא סק"י) אם לא במקום שיש רוב גויים וכפי שיבואר בהמשך סעיף י"ז.

(לא) בדרך הנחה. ובמקום שאינו משתמר כלל כבסעיף י"ד.

(לב) שרוב העוברים שם הם ישראל. ואז לא מתייאשים ממנה הבעלים, כי הם חושבים שאולי ישראל ימצאה ויחזירה להם (סמ"ע רנט סק"ה). ונשים ודאי שמצטרפות לרוב, וקטנים אם הם ראויים להשיב מצטרפים לרוב, ואם הם קטנים ביותר אינם מצטרפים.

(לג) רוב העיר הם נכרים. ואז צריך שרוב העוברים שם יהיו ישראל (מחבר רנט סעיף ג). ואם מצא בעיר שמחצית העיר ישראל ומחצית העיר גויים, חייב להכריז אפילו רק מחצית מהעוברים הם ישראל (סמ"ע שם סק"ו). ובעיר שיש רחובות שרוב העוברים הם ישראל ורחובות אחרים שרוב העוברים הם גויים יש לכל רחוב דין אחר, ואם לא ברור מי הרוב ברחוב זה הולכים אחר השכונה מי רוב ההולכים בה (כתבתי לפי התבואות שור סימן סג סק"ד ששוק שאין יודעים מי מצוי בו יותר הולכים אחר רוב העיר, וכן אם לא נודע מי מצוי יותר במקום המציאה הולכים אחר רוב אותו השוק, ועיין שם עוד כמה פרטים ושייכים גם לכאן). ויש לעיין בנמצא ברכבת או באוטובוס שבשעות מסוימות או בימים מסוימים בשבוע רוב הנמצאים שם הם גויים ובשעות מסוימות או בימים מסוימים רוב הנמצאים שם הם ישראלים האם הולכים אחר רוב השעות או הימים או אחר מי שעכשיו נמצא שם, וכן אם ניקו את המקום האם הולכים אחר האחרון (פרי מגדים ביורה דעה סימן סג משבצות זהב סק"ב).

(לד) מוצאו. כי הישראל המאבד כבר התייאש ממנה. ולכן המוצא בבתי מדרשות שיש שם גויים שומרים או מנקים ונמצאים שם בקביעות, מי שאבד שם חפץ מיד מתייאש, כי הגויים שנמצאים שם דרכם לחפש כל דבר ולקחת והישראלים לא מתעסקים שם אלא בתלמוד, ולכן אפילו שרוב הנכנסים שם ישראל נחשב כרוב כותים (נימוקי יוסף ג).

ואפילו אם בא ישראל ונתן בה סימן, אין צריך להחזירה לו, שמן הסתם כבר נתייאש ממנו אם הוא דבר חשוב, או דבר כבד (לה)שידע כבר מנפילתו, או משכחתו אותו קודם שבא ליד המוצא כמו שנתבאר (לו)למעלה.

ומכל מקום אם מצא ספרים וכיוצא בהם מדברים שבודאי יבאו ליד ישראל לקנותם, (לז)אין האובדם מתיאש מהם אפילו ברוב נכרים, וחייב להכריז:

ית. וכל זה משורת הדין, אבל טוב וישר לעשות (לה)לפנים משורת הדין, להחזיר אפילו ברוב נכרים למי שיתן סימן אף על פי שכבר נתייאש.

אבל אין צריך להכריז ולהודיע, אלא אם באו הבעלים מאליהם ותבעו ונתנו סימן מחזיר להם.

ואם יודע מעצמו של מי הוא יחזירו לו אף על פי שלא תבע.

וכן בדבר שאין בו סימן, אם יודע בבירור של מי הוא, (לט)יחזירו לו אף על פי שכבר נתייאשו, שהיאוש אינו כהפקר גמור שאינו מתייאש ומפקיר מרצונו:

~~~ דעה ברורה ~~~

(לה) **שידע כבר מנפילתו.** וכבר לפני שמצאה זה כבר נתייאש בעליה ממנה (סמ"ע רנט סק"ז).

(לו) **למעלה.** בסעיפים ח-ט. מה שאין כן כשלא ידע הישראל מנפילתה קודם שנמצאה, שאז צריך להכריז אפילו רוב העוברים נכרים כמבואר בסעיף ג.

(לז) **אין האובדם מתייאש.** כי סבור שהישראל הקונה יכריז והוא יתן בהם סימן (סמ"ע רנט סק"ח).

(לח) **לפנים משורת הדין.** שהרי כתוב (שמות יח, כ) והודעת להם הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון. ודורשים אשר יעשון, זו לפנים משורת הדין (בבא מציעא ל:). וגם לא חרבה ירושלים אלא מפני שהעמידו דיניהם על דין תורה, ולא הלכו לפנים משורת הדין (שם).

וכתב הרמ"א (סימן יב סעיף ב) שאין בית דין יכולים לכופ להיכנס לפנים משורת הדין, אפילו שנראה להם שכך הוא הראוי, ויש חולקים. ומשמע שהעיקר להלכה כדעה הראשונה שנכתבה בסתם ולא כדעה השניה שנכתבה כיש חולקים (ש"ת שב יעקב אהל"ז סוף סימן כט) אבל כמה מהפוסקים כתבו שהעיקר כדעה שניה, כשהוא עשיר ויש בידו היכולת (ב"ח סימן יב, ש"ת צמח צדק סימן פט, ש"ך סימן רנט סק"ג, שבות יעקב סימן קסח).

וכפיה זו היא בדברים בלבד, שבית דין אומרים לו שחייב לעשות כן, אבל לא כופים בשמתא וחרם (תומים סימן יב, והביאו שם הפתחי תשובה סק"ו).

וגדר לפנים משורת הדין זה לא רק במקום שהפוסקים כתבו שיש לעשות כן בפירוש, אלא גם במקום שאינו מוזכר כן בפוסקים, ולפי ראות עיני הבית דין ראוי לעשות כן, והוא עשיר ובעל יכולת (עיין בב"ח ובפתחי תשובה סימן יב סק"ו).

וכשבעל האבדה עשיר והמוצא עני, אינו צריך לעשות לפנים משורת הדין (רמ"א רנט סעיף ה). אך אם יש הוכחה או עדים שהאבדה שלו יחזיר, כמו שכתב הרב בהמשך.

אבל אם המוצא אינו עני, אפילו שבעל האבדה הוא עשיר, או להיפך שהמוצא הוא עני אלא שגם בעל האבדה אינו עשיר, יש לו להחזיר לפנים משורת הדין (ש"ת צמח צדק סוף סימן פט).

(לט) **יחזירו לו.** ולכן יש להשיב כל מציאה שכתוב עליה שם הבעלים או מספר הטלפון שלהם וכדומה, ואפילו אין בו סימן ומצאה במקום שודאי התייאשו בעליה.

שלחן ערוך הרב חושן משפט

יט. וכן המצי' (מ) מהארי ומהדוב (מא) ומן הנהר ששטף (מב) ועבר, אף על פי שנתיי'אשו הבעלים יש לו לעשות לפני' משורת הדין ולהחזיר.

אף על פי שמן הדין אינו חייב אף אם לא נתיי'אשו אם אין יכולים להציל (מג) אפילו על ידי הדחק, שנאמר (דברים כב, ג) אשר תאבד ממנו ומצאתה, מי שאבדה ממנו ומצויה אצל כל אדם, יצתה זו שאבדה ממנו ואינה מצויה אצל כל אדם, כיון שלא היה באפשר להציל (מד) כלל, ואף אם הוא עומד וצווה נעשה כצווה על ביתו שנפל, ועל ספינתו שטבעה בים ואין משגיחין כלל על מה שאומר שאינו מתיאש, כי בטלה דעתו אצל כל (מה) אדם:

~~~ דעה ברורה ~~~

(מ) מהארי ומהדוב. שהאריה או הדוב חטפו מראובן איזה דבר ובא שמעון והצילו מידם.

(מא) ומן הנהר ששטף ועבר. ועלה על גדותיו וגרר עמו חפצים. והמים זורמים בלי מכשלות, אבל אם יש בנהר מכשלות שעל ידם נעצרים החפצים הצפים בנהר, והוא דבר שיש בו סימן, מן הסתם הבעלים לא התיי'אשו וצריך להשיבו, ואם הוא דבר שאין בו סימן, אם הבעלים יכולים להצילו מיד בשעת השטיפה, והם רודפים אחר האבדה, אפילו אם יקדימם אחר ויציל את החפץ מהנהר צריך להשיבו לבעליו, שהרי לא התיי'אשו ממנה (שו"ע רנט סעיף ז). ואפילו אין הבעלים שם רק אלו היו שם יכלו להציל, גם לא זכה בהם המוצא, כי נחשב יאוש שלא מדעת ובאיסור בא לידי המצי' (באר הגולה וטורי ז"ח). אבל אם אין בעליו יכולים להצילו מיד רק על ידי המכשלות שיש בנהר והם רחוקים מכאן, אנו אומרים כיון שאין בו סימן שודאי מיד התיי'אשו (טורי ז"ח, ועיין בב"ח שכתב שהמכשלות שבנהר נחשב כיכול להציל בקל. ונראה שהכל לפי המכשלות. אמרי יעקב בשער הציון סק"ט). וכשלא נודע אם אפשר להציל מיד או לא אינו נחשב יאוש (טורי ז"ח). ואם הבעלים יכולים להציל מיד ובכל זאת הם עומדים ואינם רודפים אחר מי הנהר ודאי שהתיי'אשו (אמרי יעקב סק"ב).

(מב) ועבר. וכן אם מצא חפץ בקרקעית הים (שיטת מקובצת ב"מ כד. ד"ה והא זוטו) או איבד טבעת בחול הים (שו"ע רנט סעיף יד) ואפילו רואה שהמאבד הביא מסגנת ומסנן את החול (סמ"ע סק"ט) כי מה שבזרר אינו ראי'ה שלא התיי'אש, אלא שחושב שכמו ששלו אבד כך גם לאחר אבד וימצא או את שלו או את של האחר. וכן המאבד יהלום קטן בדשא ואפילו במקום מרוצף, אם המאבד הביא מטאטא וכיבד את המקום ולא מצא, והלך לו (כן נראה מהשו"ע שם, וכן פסק בחלקת יעקב ח"מ סימן כג).

(מג) אפילו על ידי הדחק. אבל אם יכולים להציל על ידי הדחק ויש בו סימן צריך להחזיר מעיקר הדין אפילו כשאין יודעים האם התיי'אשו או לא (אמרי יעקב סק"ע שכן משמע בהג"א סוף סק"ט).

(מד) כלל. וכן אם היה שריפה וברחו היהודים מפחד הדליקה והציל אחר, מה שהציל הוא שלו, וזכה מההפקר (רמ"א רסד סעיף ה). ואם הבעלים יכולים להציל על ידי הדחק אינו הפקר ואין למציל אלא שכרו (ש"ד).

(מה) אדם. ואם גזר המלך או בית דין להחזיר חייבים להחזיר שהרי ההלכה היא דינא דמלכותא דינא (רמ"א רנט סעיף ז) ולכן בזמנינו שחוקי המדינות אוסרים לקחת חפצים מבית שנשרף או התמוטט וכל החפצים שייכים לבעליהם גם אם מי הציל מהשרפה ומהמפולת הרי הם של בעליהם, וכן מעשים שבכל יום שמחייבים להחזיר (פתחי תשובה

כ. וכן אווזים ותרנגולים שמרדו וברחו מבית בעליהם ואי אפשר להם להחזירם כלל, הרי המחזיק בהם (מו) זכה בהם כזוכה מן ההפקר.

ואף על פי כן יש לו לעשות לפנים משורת הדין (מז) ולהחזיר, כי לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו דבריהם על דין תורה.

ויש מי שאומר שבכל אלו אם היה המוצא עני ובעל האבדה עשיר (מח) אין צריך לעשות לפנים משורת הדין:

כא. וכל הכרזות שאמרנו צריך להיות (מט) בבתי כנסיות (נ) ובבתי מדרשות. ובזמן שיש אנשים רעים שאומרים המציאה היא למלך (נא) מודיע לשכניו ולמידעיו ודיו.

וכשהוא מכריז או מודיע צריך לומר (נב) מין המציאה שמצא והלה אומר סימניה,

~~~ דעה ברורה ~~~

רסד סק"ו משו"ת בית אפרים חר"מ סימן נח. ודבר המוחרם במכס ומוכרים אותו יש אומרים שדינו כדבר האבד ממנו (פתחי תשובה רנט סק"ג) וזה במכס של גויים שבו נאמר הכלל דינא דמלכותא דינא, אבל בארץ ישראל אסור לקנות ממכס או מעיקולים וכדומה, כי לא כל מה שהם מחרימים זה כדין תורה, ומה שלא מחרימים כדין תורה נחשב כגזל גמור (השבת אבדה כהלכתה פרק ב הערה נג מהגר"ש אלישיב זצ"ל).

(מו) זכה בהם כזוכה מן ההפקר. ונחלקו הפוסקים האם ההיתר משום יאוש או כי נחשב אבודה ממנו ומכל אדם כיון שמרד בבעליו ואי אפשר להחזירו (בלשון הרשב"א חולין קלט בתחילה נראה שנחשב יאוש ולבסוף משמע שנחשב הפקר).

(מז) ולהחזיר. כמבואר בסעיף יט במציל מהארי והדוב.

(מח) אין צריך לעשות לפנים משורת הדין. וצריך עיון שהלכה זו כתבה הרמ"א (סימן רנט סעיף ה ומקורה במדרכי רמז רנז בשם הראב"ה) והמעין במדרכי יראה שלא כתבה אלא על כפיה, וצריך עיון (הגהות לשו"ע הרב. ועיין בסעיף יח מה שכתבנו).

(מט) בבתי כנסיות. וההכרזה תהיה לאחר התפילה (סימן רסז בסמ"ע).

(נ) ובבתי מדרשות. ואם מצא בשכונה מסוימת צריך להכריז בכל בתי כנסיות ומדרשות שבאותה שכונה, וכן בכל המקומות הציבוריים שבשכונה (פתחי חושן פ"ז סק"א). ויש להסתפק בעיר גדולה האם חייב לפרסם בכל בתי כנסיות שבעיר. וכל זה כשמצא ברחוב העיר אבל אם מצא במקום ציבורי כמו בים ובאולם שמחות מרכז קניות וכדומה שהנמצאים שם אינם דוקא מבני השכונה, אינו צריך לפרסם בבתי כנסיות

שבאזור, ואם אפשר לפרסם בעתון ראוי לעשות כן (שו"ת חתם סופר סימן קכב, ושו"ת חבצלת השרון סימן כח). ויש להסתפק האם חייב לפרסם בכל עיתון, שהרי מנין ידע איזה עיתון יבוא לידי האובד. אך אם אפשר לפרסם בלי תשלום ודאי יש לעשות כן. ומסתבר שבעיתון

שאינו מיועד לשומרי תורה ומצוות אסור לפרסם (אמרי יעקב בשער הציון סקצ"ו). גם אינו מחויב לפרסם כשכרוך בהוצאות פרסום וספק האם יקבלם בחזרה (תשובות הגר"מ פינשטיין שבסוף ספר השבת אבדה כהלכתה). ובזמן הזה נוהגים לפרסם על ידי מודעות בבתי מדרשות

ובמקומות שהרבים מצויים שם ובעיתונים, וצריך שהמודעה תהיה תלויה פרק זמן שסביר להניח שנראתה לכל, ולאחר זמן זה אם הוסרה אין צריך לשוב ולתלותה (בתשובות והנהגות ח"ג סימן תסד כתב שהמודעה תישאר שבוע) ונראה שאם מצא בזמנינו בבתי מדרשות

שבחצרי האדמור"ם שיש לו לתלות מודעה בזמן החגים בזמן שרוב הציבור מצויים שם.

(נא) מודיע. וגם במקומות המטונפים מותר להודיע (אפילו לביאור הלכה סימן תקפה שנשאר בצריך עיון האם מותר לקיים מצוה במקומות המטונפים).

שלחן ערוך הרב חושן משפט

ואם אמר מציאה סתם מצאתי והלה אומר מה היא, אין זה סימן, ולא יתן לו (נג)עד שיתן סימנים (נד)מובהקים כגון (נה)מדה או משקל או מנין (נו)או שיכוון (נז)המקום. והרמאי אף על פי שאמר (נח)סימנים אין נותנים לו עד שיביא עדים שהיא שלו. ומשרבו הרמאים התקינו שלא יחזירו אבדה בסימניה עד שיביא עדים שאינו רמאי, או לתלמיד חכם שהוא בחזקת שאינו רמאי. ואף בזמן הזה (נט)יש תלמידי חכמים (ס)לענין

~~~ דעה ברורה ~~~

(נב)מן המציאה. ולא מכריזים סתם אבדה מצאתי, אלא יכריז שמצא חפץ פלוני, כגון בגד, תכשיט, והאובד יתן סימניה (סמ"ע רסז סק"ה) ואין לחוש שבזה שאומר את מין האבדה יגרום לרמאות, שידע בחבירו שאבד טליתו ומכיר סימניו ויבוא ויאמר אני אבדתי ואלו סימניו, הואיל שאין משיבים אלא בסימנים מובהקים לא חששו (ש"ע רסז סעיף ד ובסמ"ע שם).

(נג)עד שיתן סימנים מובהקים. שנאמר (דברים כב, ב) עד דרוש אחיך אותו, ודרשו שצריך לדורשו שלא יהיה רמאי, ומהתורה כשנותן סימן מובהק אין חוששים שהוא רמאי (סמ"ע רסז סק"ו).

(נד)מובהקים כגון מדה וכו'. וסימנים אלו נחשבים סימן בינוני, והיו מחזירים בהם לראשונה לסתם אדם ובזמן הזה לתלמיד חכם, אבל אם יש סימן מובהק גמור כמו נקב בצד אות פלוני יש אומרים שבסימן זה מחזירים אפילו בזמן הזה גם לשאר אדם שאינו תלמיד חכם (רסז סעיף ו ברמ"א). ויש מי שאומר שאפילו אם הוא מוחזק כאדם רמאי מחזירים לו בסימן זה כי הוא סימן מובהק ביותר (סמ"ע) אולם הש"ך (רסז סק"ב, וכן הוא בטורי זהב ונתיבות המשפט) הכריע למעשה שרק בסתם בני אדם מועיל סימן מובהק ביותר אבל בידוע שהוא רמאי אינו מועיל וצריך להביא עדים שהיא שלו.

(נה)מדה. מדויקת של החפץ, אבל אם אומר שהוא ארוך וקצר אינו נחשב כסימן כלל (ש"ך רסז סק"ב-ג) ואפילו מביא עדיים שאינו אדם רמאי אינו מועיל. אך אם נותן סימן כמה הוא ארוך או קצר נחשב סימן (טורי זהב רסז סעיף ה בביאור דברי הסמ"ע).

(נו)או שיכון המקום. ובתנאי שניכר שהחפץ הונח שם בכוונה אבל אם נראה שהחפץ נפל והתגלגל לשם באופן שהבעלים כנראה לא הבחינו בנפילתו אין המקום סימן (סימן רסב סעיפים ג' ט' יב' וסמ"ע סק"ז). ומקום המיועד להנחת חפצים אין המקום נחשב לסימן (שם סעיף ט ברמ"א) כי גם אחרים מניחים שם.

וכל זה כשאומר המקום המדויק שברחוב, אבל אם אומר שאבד לו באוטובוס מספיק שאומר שאבד לו באוטובוס ואינו צריך לומר את מקומו המדויק באוטובוס (שהרי אין אדם זוכר מקום מדויק שישב או עמד), וצריך עיון (עיין משפט האבדה סימן רסב שער הציון סק"ב א) ונראה שהכל כפי העניין האם זה מקום שאנשים זוכרים את המקום המדויק או לא.

(נז)המקום. וכמבואר למעלה בסעיפים ח-ט שבסימנים אלו מחזירים את האבדה. וכן אם אומר סוג הקשר או העטיפה או מספר פריטים האגודים יחד (ש"ע רסב סעיף ג, וסימן רסז סעיף ז). אבל אם אמר סימן גרוע כמו צבע החפץ אדום או לבן אינו נחשב סימן (סימן רסז בסמ"ע סק"ז וש"ך סק"ב-ג) וכל שכן חפץ שמיוצר לאלפים בבית חרושת שאין מראה החפץ נחשב סימן שהרי סימניו ידועים לכל.

(נח)סימנים. מובהקים (כמבואר בד"ה מובהקים ושכן דעת רוב הפוסקים).

(נט)יש תלמידי חכמים לענין זה. וכל מי שמוחזק לנו שהוא מלומדי תורה הרי הוא בכלל זה ואינו צריך להביא ראיה שאינו רמאי (רסז בסמ"ע סק"י ש"ך סק"ד ונתיבות המשפט סק"ב). והמנהג שכל שלא ידוע שהוא רמאי מבררים היטב מי הוא נותן הסימנים, ומה הם סימניו, ומחזירים לו האבדה, ורק ברמאי ידוע צריך שיביא עדים שהיא שלו. ונראה

זה. ופרטי דיני הסימנים רבו בהם הדקדוקים לכך לא יחזיר בסימן אלא על פי (סא) שאלת חכם:

כב. הכריז או (סב) הודיע ולא באו הבעלים, תהא האבדה (סג) מונחת אצלו עד שיבא אליהו, (סד) ואסור להשתמש בה או למכרה. אלא אם כן מכירתה היא טובת בעליה כגון שנפסדת ימכרנה (סה) בבית דין.

וכן משתמש בה לתקנתה. כיצד המוצא כלי עץ משתמש בהם מעט לצורכן כדי שלא ירקבו. כלי נחשת משתמש בהם (סו) בחמין, אבל לא ישים הכלי על גבי האור מפני שמשחיקו. כלי כסף משתמש בהם בצונן אבל לא בחמין מפני שמשחיקו.

קרדומות וכיוצא בהם משתמש בהם בעצים רכים אבל לא בקשים מפני שמפחיתו. כלי זכוכית לא ישתמש בהם כלל מפני שנשברים. (סז) וכן (סה) כלי זהב וכסות של פשתן מפני שאינן באין לידי קלקול על ידי (סט) הטמנה:

~~~ דעה ברורה ~~~

שכל אדם שאינו שומר תורה ומצות אנו לא מכירים אותו ואין מחזירים לו האבדה אלא בעדים או מי שמכירו שהוא ידוע כאדם ישר.
(ס) לענין זה. אבל לענין טביעת עין נתבאר בסעיף ט.

(סא) שאלת חכם. והרוצה למסור את האבדה למחלקת אבדות של המשטרה במקום המציאה, אם התברר לו שהם שומרים על האבדה כדין, ומחזירים רק לאחר נתינת סימנים כדין, יכול למסור להם, אך אם לא התברר לו שהם נוהגים כדין תורה באבדה אסור למסור להם, אך יכול למסור פרטי האבדה, ואם יפנה אליהם האובד הם יקשרו בינו לאובד (פתחי חושן פ"ב הערה נג). ואם לאחר שבירר שהם נוהגים כדין אם האבדה ומסר להם את גוף החפץ, ולא נמצאו הבעלים, יטול מהם את האבדה ויניחה אצלו עד שיבוא אליהו, ויעשה כפי שנתבאר למעלה בכל חפץ שדינו להיות מונח עד שיבוא אליהו, ואסור לו ליטלה לעצמו אפילו אם החוק במדינה הזו שאם לא נמצאו הבעלים לאחר תקופה זוכה בה המוצא.

אך המוצא אבדה במונית של חברת נסיעות או באוטובוס ובכל כלי תחבורה, מותר למוסרה למחלקת אבדות של החברה, אפילו אם אינם שומרים כדין על האבדה, ולא דורשים סימן כדין תורה, כיון שכל אחד שעולה לתחבורה ציבורית עולה על דעת שכל חפץ שיאבד לו יביאו הנהג למחלקת אבדות של החברה (ובאוטובוס יש עוד טעם שכל הנחת חפצים שם אינו בגדר שמירה מעולה, ולכן אנו לא צריכים להיזהר יותר מהבעלים. עיי' כל זה בהשבת אבדה כהלכתה פרק ג אות ד-ה ובהערות).

(סב) הודיע. לשכנו ומכרו, במקום שיש אנשים רעים כבסעיף כא.
(סג) מונחת אצלו. שנאמר (דברים כב, ב) ואם לא קרוב אחיך אליך ולא ידעתו ואספתו אל תוך ביתך.

(סד) ואסור להשתמש בה וכו'. כיון שיש בה סימן. ועיין בסעיף ב מה שהבאנו מהפוסקים כיצד יש לנהוג בזמנינו בכל דבר שההלכה שיהא מונח עד שיבוא אליהו.

(סה) בבית דין. וכדעת המחבר (סימן רסז סעיף כד) אבל הרמ"א הביא בשם יש אומרים שאין צריך בית דין ויכול לשום את הערך וללקחו לעצמו באלו הדמים, והטעם כיון שהוא משיב אבדה הרי הוא בחזקת כשרות ואין חושדים אותו שישקר בשומת הערך (סמ"ע).

(סו) בחמין. וכל שכן בצונן (רש"י וסמ"ע רסז סק"ב) ומשמע שאפילו כשלצורך הכלי מספיק משתמש בו בצונן מותר לו להשתמש בו בחמין.

שלחן ערוך הרב חושן משפט

כג. אבל כסות של צמר צריך לנערה (ע) פעם אחת בשלשים יום. ולא ינערה במקל,
(עא) ולא בשני בני אדם, אלא אדם אחד בידיו. ושוטחה על גבי המטה לצרכה בלבד,
אבל לא לצרכו ולצרכה, שמא ישכחנה על גבי המטה ותגנב.
נזדמנו לו אורחים לא ישטחנה אפילו לצרכה בלבד שמא יגנבוה (או שמא יתנו בה
עין הרע):

כד. ומנין שהוא חייב להשתדל בתקנת האבדה שלא תבא לידי הפסד וקלקול, שנאמר
(דברים כב, א) והשבותו לו, ראה שתשיב לו בשלימות.
וכל שעה שהוא עוסק בתקנת האבדה הרי זה עוסק במצוה ופטור מליתן (עב) פת לעני
(עג) ומשאר (עד) מצות.

~~~ דעה ברורה ~~~

(סז) וכן כלי זהב וכו'. לא ישתמש בהם כלל.
(סח) כלי זהב. או כסף.
(סט) הטמנה. שהרי הזהב אינו מתעפש בארץ, וכל מה שהתרנו להשתמש בהם הוא
רק לצורכם, ולכן כלים הללו שנשמרים גם כשאינו משתמש בהם כלל אסור להשתמש
בהם.

(ע) פעם אחת בשלושים יום. ולא יותר מפני שמתקלקל (סמ"ע סק"ט) ואם לא ניערה
ונתקלקלה צריך עיון האם חייב לשלם (עיין משנת המשפט סימן רסז בציונים למשפט אות נו).

(עא) ולא בשני בני אדם. מפני שמותחים וקורעים אותה (סמ"ע).
(עב) פת לעני. אך אם רוצה יכול ליתן (ש"ת דברי מלכאל ח"א סימן כב) וכן נכון להחמיר ולקיים
מצות צדקה אפילו בעודו עוסק במצוה האחרת (כסף הקדשים סימן רסז).

(עג) ומשאר מצות. כמו קריאת שמע תפלה ותפילין (רמ"א בא"ח סימן לח סעיף ח) שהרי
העוסק במצוה פטור מהמצוה, בשעה שמתעסק בה, ואפילו אם הוא יכול לקיים את
שני המצוות אם צריך לטרוח אחר זה (משנה ברורה סימן תעה בשער הציון סק"ט) אבל אם יכול
לקיים את שני המצוות כאחת בלי טורח כלל יעשה שתיהן (ביאור הלכה סימן לח סוף ד"ה אם צריך,
שאפילו חייב יש עליו מצד הדין). ואם משמר את האבדה בארון אינו נחשב לעוסק במצוה.
ואפילו שפטור מהצדקה ומשאר מצות אם יאבד או יגנב האבדה אי אפשר לחייבו
כדין שומר שכר על האבדה, כי יכול לומר קים לי כדעה שדין שומר אבדה כשומר
ח'נים (מגן אברהם סימן לח סק"י, וכן הוא כאן בהגהה על ש"ע הרב, ומקורו בתוספות בבא קמא נו:).

(עד) מצות. ואם נוטל שכר עבורה עיין מגן אברהם סימן לח סק"ח. ובביאור הלכה (שם)
כתב שאם כונתו לשניהם בשוה נחשב עוסק במצוה (וכן הוא בש"ת רמ"ץ א"ח סימן יד אות ט ומובא
בש"י חמד ח"ה דף קיז עמוד א). אך יש אומרים שאינו נחשב עוסק במצוה אלא כשכל כוונתו
לד' לקיים מצוה ואין לו בזה הנאה עצמית (ש"ת כתב סופר א"ח סימן קיט) וצריך עיון למעשה.

ואפילו שהוא פטור מכל המצות אם אכל מצה או הדליק נר חנוכה או קיים מצוה
אחרת יצא ידי חובתו, שהרי הוא איש החייב במצוות אלא שהתורה לא חיבתו לקיים
מצוה זו בשעה שעוסק במצוה אחרת (ש"ת פנים מאירות ח"ב סימן קמז והביאו הפתחי תשובה יורה דעה
סימן שמא סק"ט לענין אונן שהבדיל במוצאי שבת שאין צריך לחזור ולהבדיל לאחר הקבורה. ומשנה ברורה סימן תעה שער
הציון סק"ט לענין שומר אבדה או משמר המת). ומכל מקום ספק האם יכול הוא לברך אשר קדשנו
במצותיו וציונו, כיון שהוא כעת אינו מצווה (משנה ברורה שם. ועיין באריכות במאמר יעקב ביאורים ד"ה
ומשאר מצות שביאר למה כאן ספק ואילו נשים יכולות לומר וציונו כיון שהנשים חייבים).

וכדרך שאמרו באבדה כך אמרו בפקדון שהלכו בעליו למדינת הים שחייב הנפקד להתעסק בתקנת הפקדון כדרך שמתעסק (עה) באבדה (אך שאינו רשאי למכרו מפני הפסד העתיד לבא, כגון חמץ לפני הפסח, שאם ימתין למכרו (עו) עד שעה חמישית בערב פסח, (עז) ימכרנו בזול מאד, ובאבדה בענין זה מוכרה מתחלה כדי שימכור ביוקר, אבל בפקדון ימתין עד שעה חמישית שמא יבא בעליו ויקחנו, וכן כל כיוצא בזה):

כה. ואם מצא (עח) ספרים או הופקדו אצלו גוללן מתחלתן לסופן כדי שיכנס בהן (עט) האויר פעם אחת בכל שלשים יום. וכשהוא פותחן לגוללן לצורכן יש לו רשות לקרות בהם, אבל לא יפתחם בתחלה כדי לקרות בהם.

ולא יקרא פרשה וישנה, ולא פרשה שלא למדה מעולם, מפני ששוהה (פ) הרבה ונוגע ומושך אילך ואילך ומקלקל הספר, מה שאין כן בפרשה שלמדה אינו צריך ליגע כלל. (פא) במה דברים אמורים בתנ"ך, אבל בתלמוד השונה פרקו מאה פעמים שוה להלומד בתחלה, ואדרבה הבקי יותר צריך עיון גדול יותר בהלכות הצריכות לשמועה שמעייין בה:

כו. וכשם שאסור ללמוד כך אסור להעתיק אפילו אות אחת. במה דברים אמורים (פב) באבדה או בפקדון שהופקד אצל עם הארץ, אבל אם הופקדו ספרים אצל תלמיד חכם יש מתירים ללמוד ולהעתיק מהם אם אין לו כיוצא בהם, לפי שכשהפקידו אצלו יודע היה שהנפקד תלמיד חכם וילמוד ויעתיק מהם ועל דעת כן הפקידו אצלו מן הסתם. אבל אם ידוע שהוא מקפיד על זה (פג) אסור.

~~~ דעה ברורה ~~~

(עה) **באבדה.** אבל אם בעליו כאן באותה הארץ אפילו שאינו באותו העיר הרי זה לא יגע בו (ש"ע סימן רצב סעיף כב ובסמ"ע שם). ויש לעיין בזמן הזה שגם אם הלכו למדינת הים יכול לדבר עמו בקלות בטלפון האם חייב להתעסק בתקנת הפיקדון או שצריך לדבר עמו ולהודיע לו שהפיקדון מתקלקל וכמו בזמניהם בנמצא עמו במדינה אחת.

(עו) **עד שעה חמישית.** בתחילתו (משנה ברורה סימן תמג סק"י). (עז) **ימכרנה בזול מאוד.** ואם הוא חושב שבשעה חמישית לא ימצא לה קונים, מותר למוכרה קודם, ובמקום שיכול למוכרה לגוי ויחזיר לו הגוי אחר הפסח כנהוג במכירת חמץ שלנו אסור למוכרה מכירה גמורה (משנה ברורה תמג סק"א).

(עה) **ספרים.** וספרים שלהם אפילו נביאים וכתובים היו עשויים בגלילה (רש"י בבא מציעא כט:).

(עט) **האויר.** כדי שלא יתאפשו (רש"י שם).

(פ) **הרבה.** יותר ממה שצריך לצורך הספר.

(פא) **במה דברים אמורים.** שפרשה שרגיל בה אינו צריך ליגע בהם כלל.

(פב) **באבדה.** בין אם המוצא תלמיד חכם או עם הארץ, שהרי באבדה לא שייך לומר שהאובד הסכים לזה.

(פג) **אסור.** ולכן כשגילה דעתו שמקפיד כמו שעשה קשר משונה שניכר שאינו רוצה שיפתחו את הספר אסור לפותחו (וכדעת הסמ"ע רצב סעיף כ) והש"ך (שם) חולק ומתיר להשתמש בו בכל עניין, אבל למעשה העיקר לאסור (כדעת הרב כאן, וכן הסכימו המגן אברהם סוף

שלחן ערוך הרב חושן משפט

ויש אומרים שאם הפקיד אצלו סתם ולא גילה דעתו שהוא מקפיד, אף שאחר כך הוא מוחה בו בפירוש, אין בכך כלום, לפי שכיון שלא גילה דעתו מתחלה שהוא מקפיד בודאי נתרצה, מאחר שידוע שהוא תלמיד חכם, והרי זה כאילו השאיל לו כל משך זמן שהפקיד אצלו ושוב אינו יכול לחזור בו עד עת בואו ליטול פקדונו, שכבר זכה התלמיד חכם בשאלה זו (טז) במשיכה.

ומכל מקום אם הלוח מעות על ספרים (פה) לדברי הכל אסור ללמוד ולהעתיק מהם אפילו תלמיד חכם משום איסור רבית. אלא אם כן היה משאילם לו אף בלא הלואה כמ[ו] שכתוב (פו) בהלכות רבית:

כו. וכל זה כשבא הספר לידו מדעת בעלים או (טז) במציאה, אבל אסור לילך לבית חבירו ולקרות מתוך ספרו שלא מדעתו אפילו באקראי, (פח) שמא הוא מקפיד פן יקלקלנו (אף על פי שברי לו שלא יקלקלו, שכל שואל שלא מדעת בעלים הוא גזלן אף שאינו מפסיד כלל, אלא שבדבר מצוה מן הסתם נוח לבעלים כשיודעים שלא יגיע הפסד לחפץ שהמצוה נעשית בו כמו שנתבאר באו"ח (פט) סי' י"ד, אבל כשחוששים

~~~ דעה ברורה ~~~

סימן י"ד בשם הפוסקים. ואליהו רבה ופרמ"ג שם. ובמקום ביטול תורה שאין ספרים נמצאים, יכולים בית דין לכופ לאחד להשאיל ספריו ללמוד מהן, ובלבד שישלמו לו מה שיתקלקלו הספרים (הרמ"א רצב סעיף כ). ואולי זה רק במקום ביטול תורה של רבים (עיין שו"ת חתם סופר או"ח סימן ב בסופו).

(פד) במשיכה. שהספרים יהיו אצלו כשאלים להשתמש בהם. אבל משעה שמתמש דינו עליהם כשומר שכן, ותשמישו זהו שכרו עד זמן שמחזירם (קונטרס אחרון).

(פה) לדברי הכל אסור. ויש ליישב דברי הרב כאן שהרי ביורה דעה (סימן קעב סעיף א) הביא הרמ"א יש מתירין להלוות על ספרים דהוי לצורך מצוה, ומותר ללוות בריבית לצורך מצוה, עד כאן. ואפילו שסיים הרמ"א שם וטוב להחמיר, מכל מקום משמע שרק מצד חומרא ולא מעיקר הדין (אמרי יעקב ביאורים ד"ה לדברי הכל).

(פו) בהלכות רבית. סעיף יא. או על ידי נכיתא כפי שנתבאר שם סוף סעיף נ"ב (הגהות על שו"ע הרב אות רסו).

(פז) במציאה. באופן המותר כמבואר בסעיף כ"ה, כמו בשעה שהוא גולל את הספר פעם בשלושים יום שאז מותר לקרוא בו (כן כתב בהג"ה לשר"ע הרב כאן, ואין צריך לומר שיש טעות סופר כמו שרצה לומר באמרי יעקב ס"ק קי).

(פח) שמא הוא מקפיד. ואינו דומה לטלית ותפילין שמותר לקחת לזמן מועט ולהחזיר, כי שם אין חשש שיפסד הטלית והתפילין לגמרי אבל בספרים אסור אפילו באקראי (מגן אברהם סוף סימן י"ד) מחשש שיבוא לקרוא בהם הרבה עד שיקרע מרוב משמוש, או כי רגילות הספרים להיקרע ולהתקלקל (עיין שו"ע סימן עב סק"ח שנראה ששני טעמים הם). והעולם נוהגים כשמוצאים סידור או מחזור בבית הכנסת להתפלל בו ואיני יודע היתר לזה (משנה ברורה סימן יד סקט"ז מהפרמ"ג). אולם יש מי שמצא להם היתר כי כל מה שהקפידו בספרים היה בזמנם שלא היה הדפוס מצוי והספרים היו ביוקר, אבל בזמן הזה שהספרים בזול אין מי שמקפיד על זה, ורק אם הסידור יקר או שאר ספרים יקרים יש להיזהר גם בזמנינו, וכן אם ידוע שבעליו מקפיד (לקוטי מהר"ח, וערוך השולחן חו"מ סימן עב אות א)

וברור שאין אדם מקפיד על ספר ששאלו מאשתו כמו כל כלי הבית (ערוך השולחן שם).

(פט) סימן י"ד. סעיף ט.

מהפסד הם מקפידים כמו בדבר הרשות, לכך אף שבאמת אינו מפסיד כלל אסור כמו בדבר הרשות):

כת. כשם שאסור להשתמש באבדה ופקדון לצרכו, כך המוצא מעות (צ) בענין שחייב להחזיר אסור להלוותם (צא) לעצמו ולא לאחר.

וכן אם הופקדו אצלו. ומכל מקום אם הופקדו אצל שולחני או חנוני בסתם רשאי להוציאן, שכיון שהדבר ידוע שזרכן של שולחני וחנוני לישא וליתן תמיד במעות, ותמיד הם צריכים למעות, וזה הפקיד אצלם סתם ולא גילה דעתו שאינו רוצה שישתמשו במעותיו, מן הסתם נתרצה לכך ואינו מקפיד עליהם, ונעשו המעות (צב) כאילו הן בשאלה אצלם לכשירצו להוציאן. אלא אם כן הפקידן חתומים או (צרו) קשורים בקשר משונה, שזהו גילוי דעת (צג) שאינו רוצה שישתמשו בהן.

ועכשיו בזמן הזה שאין לנו שדות וכרמים וכל עסקינו במקח וממכר, הרי סתם כל אדם דינו כחנוני ושולחני, לפי שהכל צריכים למעות, והיה לו להמפקיד לגלות דעתו. במה דברים אמורים במעות, אבל (צד) בשאר חפצים וכיוצא בהם, אף על פי (צה) שכל מין הוא שוה ואין בו הפרש כלל, אסור להוציאו ולשלם אחר תחתיו, אף על פי שאין הפרש כלל בין זה שהוציא לזה שמשלם תחתיו, כמו במעות, לפי שכיון שאין הדבר ידוע למפקיד שהנפקד צריך להוציא חפץ זה, אין כאן הוכחה שנתרצה לזה, והרי זה שלא מדעת, ושולח יד בפקדון.

כי שליחות יד האמורה (צו) בתורה אינה על מנת לגזול בלבד, אלא אפילו על מנת לשלם תחתיו כיוצא בו ממש, הואיל והוא (צז) מוציא הפקדון לגמרי בין כולו בין מקצתו, הרי זה שולח יד בפקדון.

~~~ דעה ברורה ~~~

(צ) בענין שחייב להחזיר. שנתבאר למעלה בסעיף ח. (צא) לעצמו. ודוקא בכסף שלא טרח בהם, אבל אם מצא אבדה שטרח לטפל בה, כמו בעלי חיים, ולאחר הזמן שחייבוהו חז"ל לטפל בה (כמבואר בסימן רסז מסעיף כב) מכרו, מותר לו להשתמש בכסף שקיבל בעבורה (רסז סעיף כה).

(צב) כאלו הן בשאלה אצלם. ונעשו על המעות כשומר שכר וחייב בגניבה ואבדה אפילו קודם שהשתמש בה. ואם כבר השתמש בה חייב אפילו באונסים, אפילו לאחר שהחזירם למקומם עד שיחזירונו לבעליו (רצב סעיף ז).

(צג) שאינו רוצה שישתמשו בהן. ולכן אם אבדו או נגנבו אינו חייב באחריותן.

(צד) בשאר חפצים. שהפקידו אצלו ואינם צרורים וחתומים רק פתוחים לגמרי.

(צה) שכל מין. אולי צריך לומר שכל המין (הגה על שו"ע הרב אות רפז).

(צו) בתורה. שכתוב (שמות כב, ט) כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה וכל בהמה לשומר ומת או נשבר או נשבה אין ראה שבועת ד' תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו במלאכת רעהו.

(צז) מוציא הפקדון לגמרי. פירוש: שמחסירו. ומיד בשעה שהגביה על מנת לחסרה, ואפילו חשב לשלם, נחשב שולח בה יד ומתחייב באונסיה, כמו מי שהגביה חבית על מנת ליטול ממנה רביעית, אפילו שדעתו לשלם, אם נשברה החבית חייב באונסיה,

שלחן ערוך הרב חושן משפט

אבל אם אינו מוציאו לגמרי, אלא שמשתמש בו לצרכו ולא לצורך הפקדון, ואין הפקדון נפסד ומתקלקל כלל בתשמיש זה, (צח) אין בו משום שליחות יד, אלא משום שואל שלא מדעת, ואם יודע בבירור שאין המפקיד מקפיד עליו, מותר. ואין צריך לומר אם הוא דבר שאין דרך בני אדם להקפיד כלל, מפני שאין חשש הפסד וקלקול כלל מתשמיש זה להפקדון.

אבל תשמיש שקצת בני אדם מקפידין עליו מפני חשש קלקול, אפילו הוא חשש רחוק, אסור, בין באבדה, בין בפקדון, משום שואל שלא מדעת, אפילו אם ברי לו שלא יקלקל כלל, אלא אם כן ידוע לו שהמפקיד לא יקפיד (צט) כלל בזה.

ויש אוסרין בפקדון משום שליחות יד, אפילו בתשמיש שאין דרך בני אדם להקפיד כלל, כי אסור שליחות יד גזרת הכתוב הוא בפקדון שהופקד אצלו אפילו בדבר המותר אם לא היה מופקד אצלו, ובעל נפש יחוש לדבריהם:

~~~ דעה ברורה ~~~

ודוקא כשרצה לקחת המשקה להנאת עצמו, אבל אם אינו נהנה בו אלא שופך יין מהחבית והולך לאיבוד אינו חייב אלא במה שהזיק מדין מזיק אבל אם נאנס בשאר החבית פטור (ש"ע רצב סעיף א).

(צח) אין בו משום שליחות יד אלא משום שואל שלא מדעת. ולכן אינו חייב מיד משעה שהגביה אלא משעה שהשתמש בה, שהרי אינו שולח בה יד, כיון שאינו מחסרו, אלא מפני שהוא שואל שלא מדעת שדינו כגזלן שאינו חייב אלא משעת ההשתמשות. ואם החזירה למקום שנטלה משם חזר דינו להיות כשומר (ש"ע רצב סעיף א וברמ"א. ועין בש"ך שם וברעק"א).

(צט) כלל בזה. ואז אפילו שהבעלים לא נתנו לו רשות מפורשת להשתמש בזה, וגם אינם יודעים שמשתמשים בחפץ שלהם, אלא שידוע לנו שלאחר ההשתמשות כשישמעו לא יקפידו על זה, מותר. ודוקא בחפץ שמשתמשים בו ואינו הנאת כליו שהחפץ נשאר ומחזירים אותו אחר כך לבעליו, אבל לאכול פירות בגינת חבירו שלא מדעתו אסור ואפילו יודעים שבעלי הפרדס ישמחו שאוהבם אכל מהפירות (קונטרס אחרון אות ד).

ואלה יעמדו על הברכה שנדבו מהונם להדפסת הדעה ברורה

יעקב מנצר ביטוחים 02-5370030

לעילוי נשמת

אביו הרה"ח ר' מנחם יהודה בן הר"ר אלעזר חיים ז"ל

ואמו מרת פנינה בת הר"ר יעקב ע"ה

הנוצח על ידי ידידינו בנם הרה"ח ר' יעקב מנצר שליט"א

לשאלות הלכתיות - הערות - תרומות והנצחות - לקבלת הדעה ברורה בדוא"ל :

אשר הורוביץ. רחוב אהליאב 34 י-ם. דוא"ל asher6321@gmail.com בנק המזרחי סניף 417

חשבון 168880 פלפון 0573127341 כל הזכויות שמורות